

फक्त कार्यालयीन वापरासाठी
(मर्यादीत वितरण)

प्राथमिक शिक्षण पदविका (डी.एल.एड.)

अभ्यासक्रम - २०१६

नुसार

प्रथम वर्ष विषयांचा

प्रश्नपत्रिका आराखडा

संविधान तक्ता

Blue Print

जून २०१७ व त्या पुढील परीक्षांसाठी

महाराष्ट्र राज्य परीक्षा परिषद, पुणे.

१७, डॉ. आंबेडकर मार्ग पुणे -१.

Website : www.mscepune.in

Email Id : mscepune@gmail.com

Phone No. : 020 - 26123066/67

मनोगत

महाराष्ट्राने प्रगत शैक्षणिक महाराष्ट्र हा कार्यक्रम हाती घेतला असून राज्यातील संपूर्ण शिक्षण प्रक्रिया प्रगत करण्याचा निर्धार केलेला आहे. या पार्श्वभूमीचा विचार करून राज्यातील प्राथमिक शिक्षकांच्या सेवापूर्व प्रशिक्षणाचा अभ्यासक्रम पुनर्रचित करण्यात आला आहे. त्याचे नामाभिधान NCTE च्या निर्देशानुसार प्राथमिक शिक्षण पदविका अभ्यासक्रम (D.El.Ed.) असे करण्यात आले आहे. या अभ्यासक्रमास शासन निर्णय क्रमांक अभ्यास 2114/(211/14)-S.D.4 यानुसार मान्यता प्राप्त झाली आहे. या पुनर्रचित अभ्यासक्रमाची अंमलबजावणी शैक्षणिक वर्ष 2016-17 पासून राज्यातील सर्व अध्यापक विद्यालयातून करण्यात आली आहे.

प्रस्तुत अभ्यासक्रमात प्रथम वर्षासाठी तीन सैध्दांतिक व पाच अध्यापनशास्त्राचे विषय आहेत. प्राथमिक शिक्षण अभ्यासक्रम पुस्तिकेमध्ये दोन्ही वर्षांच्या मूल्यमापन प्रक्रियेची सविस्तर माहिती दिली आहे. मूल्यमापन प्रक्रियेमध्ये 60% भारांश आकारिक मूल्यमापन व 40% भारांश संकलित मूल्यमापनासाठी निर्धारित केला आहे. प्रस्तुत पुस्तिकेत संकलित मूल्यमापनासाठी काढण्यात येणा-या प्रश्नपत्रिकांचे स्वरूप व आराखडा मांडण्यात आला आहे.

प्राथमिक शिक्षण पदविका प्रथम वर्ष परीक्षेसाठी प्रत्येक प्रश्नपत्रिकेचा आराखडा कसा असावा याबाबत महाराष्ट्र राज्य परीक्षा परिषदेने महाराष्ट्र शासनाने नियुक्त केलेल्या डी. एल. एड्. अभ्यासक्रम समितीतील मान्यवर सदस्यांची कार्यशाळा पुणे येथे आयोजित केली होती. या कार्यशाळेत प्रथम वर्षाच्या सैध्दांतिक व अध्यापनशास्त्र विषयांच्या प्रश्नपत्रिकांचे संविधान तक्ते तयार केलेले आहेत. याच पुस्तिकेमध्ये प्राशिकांसाठी मार्गदर्शक सूचनाही दिलेल्या आहेत. ही पुस्तिका अध्यापक विद्यालयातील अध्यापकांना त्यांच्या दैनंदिन अध्यापनाच्या कामी उपयुक्त ठरेल. तसेच प्रत्येक विषयाचा गुणदान तक्ता, प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप, कोणत्या घटकावर, कोणत्या प्रकारचे प्रश्न येऊ शकतील याचीही माहिती अध्यापकाचार्य व त्यांच्या माध्यमातून छात्राध्यापकांना सहजपणे उपलब्ध होऊ शकेल. प्रस्तुत पुस्तिकेत दिलेले संविधान तक्ते हे प्रतिनिधीक स्वरूपाचे आहेत. महाराष्ट्र राज्य परीक्षा परिषदेमधून प्रश्नपत्रिका काढणारे प्राशिक त्यांच्या अनुभवानुसार संविधान तक्ते तयार करतील याची सर्वांनी नोंद घ्यावी.

प्राथमिक शिक्षण पदविका अभ्यासक्रम समिती सदस्यांचे मनःपूर्वक आभार.

दिनकर पाटील

अध्यक्ष

महाराष्ट्र राज्य परीक्षा परिषद,

पुणे-1

प्रस्तावना

प्रास्ताविक

जागतिकीकरणाच्या अनुषंगाने संपूर्ण जगामध्ये शिक्षणाविषयी अनेक शिक्षण आयोग व शिक्षणतज्ज्ञ यांनी विविध प्रकारची मते व्यक्त केलेली आहेत. त्याचाच परिणाम म्हणून भारतामध्ये 2005 साली राष्ट्रीय अभ्यासक्रम आराखडा व 2010 साली राज्य अभ्यासक्रम आराखडा प्रसिद्ध झाला आहे. राष्ट्रीय शिक्षक शिक्षणाचा अभ्यासक्रम आराखडा (NCFTE - 2009) प्रकाशित झाला. त्या अनुषंगाने प्रस्तुत पुनर्रचित अभ्यासक्रम तयार केलेला आहे. तसेच 2014 साली न्यायमूर्ती वर्मा समितीने शिक्षक शिक्षणाच्या बाबतीत भरीव अशा मार्गदर्शक सूचना केलेल्या आहेत. या सर्वांचा परिपाक म्हणून प्राथमिक व माध्यमिक शिक्षणामध्ये आमूलाग्र बदल झालेले आहेत. हे बदल प्रामुख्याने आकृतिबंध, अभ्यासक्रम, अध्ययन - अध्यापन, तंत्रज्ञानाचा वापर व मूल्यमापन या बाबतीत आहेत. या बदलांमुळे निर्माण झालेल्या आव्हानांना समर्थपणे सामोरे जाण्यासाठी शिक्षक सक्षम असणे आवश्यक असल्याने प्राथमिक शिक्षण पदविका अभ्यासक्रमाची (Curriculum of Diploma in Elementary Education) पुनर्रचना करण्यात आलेली आहे. शिक्षकांसाठी आवश्यक असणा-या क्षमता, त्यांची कामगिरी आणि बांधीलकी या बाबी विकसीत होतील असाही विचार अभ्यासक्रमाची पुनर्रचना करताना करण्यात आलेला आहे.

राज्यात विविध स्वयंसेवी संस्था शिक्षक प्रशिक्षणाबाबत अनेक प्रयोग यशस्वीरित्या करित आहेत. त्याचा परिणाम सकारात्मक होताना दिसत आहे. त्यांच्या प्रयोगांचा, शैक्षणिक पद्धतींचा फायदा राज्यातील सर्व छात्राध्यापकांना मिळावा यासाठी विविध विषयांच्या पाठ्यक्रम मांडणीत त्याचा समावेश करण्याचा प्रयत्न केला आहे.

बालकांच्या मोफत व सक्तीच्या शिक्षणाचा अधिकार अधिनियम 2009 नुसार प्राथमिक शिक्षणाचा इयत्ता 1ली ते इयत्ता 5वी प्राथमिक आणि इयत्ता 6 वी ते इयत्ता 8 वी उच्च प्राथमिक असा आकृतिबंध आहे. या आकृतिबंधानुसार इयत्ता 1 ली ते इयत्ता 5वी ला HSC, D.EL.ED. व इयत्ता 6वी ते इयत्ता 8वी साठी पदवीधर पदविका (B.A./B.Sc/B.com, D.El.Ed) अर्हता असलेल्या शिक्षकांची नेमणूक केली जाते. हा दृष्टिकोन समोर ठेवून प्राथमिक शिक्षण पदविका अभ्यासक्रमाची प्रथम वर्ष (भाग 1) आणि द्वितीय वर्ष (भाग 2) याप्रमाणे रचना केलेली आहे.

भविष्यवेध (Vision)

जगाच्या विकास प्रक्रियेचे भारताने नेतृत्व करावे यासाठी सक्षम युवकांची पायाभूत तयारी करून घेणारे अध्यापक घडविणे.

व्रतविधान (Mission)

प्राथमिक शिक्षण दर्जेदार होण्यासाठी अध्ययनशील भाषाप्रभू, तंत्रस्नेही, बलस्नेही, तार्किक क्षमता विकसित करण्यासाठी, सामाजिक बांधीलकी जोपासणारा व संवेदनशील असा छात्राध्यापक घडविण्यासाठी ज्ञानरचनावादी प्रक्रियेची प्रभावी कार्यवाही करणे.

अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे :

- 1) भारतीय संविधानाशी निष्ठा बाळगणे, म्हणजेच सामाजिक परिवर्तनाचे उत्तरदायित्व माझ्यावर आहे असा विश्वास बाळगणारा छात्राध्यापक घडविणे.
- 2) छात्राध्यापकामध्ये संशोधक वृत्ती रुजविणे.
- 3) प्रत्येक मूल शिकू शकते असा विश्वास बाळगणारा छात्राध्यापक घडविणे.
- 4) बालस्नेही, तंत्रस्नेही, कृतिशील, अध्ययनशील, तार्किक क्षमता असणारा व्यासंगी छात्राध्यापक तयार करणे.
- 5) संगणकातील विविध प्रणाली व संकेतस्थळे समजून घेवून त्याचा अध्ययन - अध्यापनासाठी प्रभावीपणे वापर करण्यास छात्राध्यापकाला समर्थ बनविणे.
- 6) मातृभाषेवर प्रभुत्व ठेवून, इंग्रजी संप्रेषणावर प्रभुत्व प्राप्त करण्यासाठी छात्राध्यापकाला सक्षम बनविणे.
- 7) विषयज्ञानावर प्रभुत्व असलेला, काळानुरूप प्रगत अध्यापन पद्धती वापरणारा व नावीन्यपूर्ण मूल्यमापन पद्धतीचा समर्पक असा वापर करणारा छात्राध्यापक घडविणे.
- 8) शारीरिक, बौद्धिक, मानसिक, सामाजिक, भावनिक, नैतिक व तार्किक अधिष्ठान असलेला छात्राध्यापक घडविणे.

अभ्यासक्रमाची वैशिष्ट्ये :

1. प्रस्तुत अभ्यासक्रम एकूण 3 विभागांमध्ये मांडण्यात आलेला आहे.
विभाग 'अ' सैद्धांतिक व प्रात्यक्षिक विषय
विभाग 'ब' शिक्षक व्यक्तिमत्त्व
विभाग 'क' आंतरवासिता
2. प्रस्तुत अभ्यासक्रमामध्ये कालसुसंगतीनुसार काही विषयांचा नव्याने अंतर्भाव केलेला आहे.
  - 2.1) शिक्षणातील नवीन विचारप्रवाह - या विषयामध्ये प्रामुख्याने राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय पातळीवर झालेले शैक्षणिक बदल, केंद्र व महाराष्ट्र शासनाच्या शिक्षणासंदर्भातील नवनवीन योजना यांचा समावेश केलेला आहे.
  - 2.2) इंग्रजी/मराठी भाषा संप्रेषण प्रभुत्व - प्रस्तुत विषयामध्ये मराठी माध्यमातील विद्यार्थ्यांना इंग्रजी विषयातील वाचन, संभाषण, भाषण, लेखन ही कौशल्ये प्रभावीपणे वापरता यावीत अशी मांडणी केलेली आहे. तसेच इंग्रजी माध्यमाच्या विद्यार्थ्यांना मराठी विषयातील वाचन, संभाषण, भाषण, लेखन ही कौशल्ये प्रभावीपणे वापरता यावीत अशी मांडणी केलेली आहे.
  - 2.3) संगणक परिचालन व संगणक उपयोजन - केंद्र शासनाच्या 'डिजिटल इंडिया' या योजनेच्या अनुषंगाने प्रत्येक युवकाला व नागरिकाला संगणकाचा वापर करण्यासाठी सक्षम बनविणे हा उद्देश डोळ्यांसमोर ठेवून प्रस्तुत विषयाची मांडणी करण्यात आलेली आहे. तसेच प्रत्येक प्राथमिक शिक्षक तंत्रस्नेही व्हावा हाही यामागचा दृष्टिकोन आहे.
  - 2.4) योग शिक्षण - योग हे भारतीय संस्कृतीचे प्रतीक आहे, याची दखल संपूर्ण जगाने घेतली आहे. योगाचा प्रचार, प्रसार आणि संशोधन याबाबतीत राष्ट्रीय पातळीवर प्रयत्न सुरु आहेत. त्यास पूरक म्हणून प्राथमिक स्तरावरून योगाचे महत्त्व अधोरेखित व्हावे यासाठी अभ्यासक्रमात योगाला अधिकतम महत्त्व दिलेले आहे.

2.5) शिक्षक व्यक्तिमत्त्व - शिक्षण प्रक्रियेची परिणामकारकता शिक्षकांवर अवलंबून आहे. 'जसा शिक्षक तसा विद्यार्थी' या उक्तीनुसार शिक्षकांमध्ये आशयज्ञान प्रभुत्व, अध्ययन-अध्यापन कौशल्य, व्यावसायिक निष्ठा, व्यासंग, सभ्यता, सामाजिक उत्तरदायित्व इ. गुणवैशिष्ट्ये विकसित होण्यासाठी जाणीवपूर्वक प्रयत्न प्रस्तूत घटकामधून केलेला आहे.

3. आंतरवासिता ही कल्पना पूर्वीपासून अभ्यासक्रमामध्ये आहे. प्रस्तूत अभ्यासक्रमामध्ये या संदर्भात नावीन्य आणण्याचा प्रयत्न केलेला आहे; तो पुढीलप्रमाणे :

3.1) आंतरवासिता प्रथम वर्षात 9 आठवडे, 2 दिवस व द्वितीय वर्षात 9 आठवडे व 2 दिवस याप्रमाणे राहिल.

3.2) आंतरवासितेमध्ये सराव पाठ; प्राथमिक शाळेतील शिक्षकांचे पाठ निरीक्षण व चर्चा यांचा समावेश करण्यात आलेला आहे. तसेच शालेय विद्यार्थ्यांची वाचन, लेखन व गणन (Calculation ability) या मूलभूत क्षमता तपासण्याची सोय केलेली आहे. नैदानिक/निकषसंदर्भीय/प्रमाण संदर्भीय चाचणी तयार करून त्याची कार्यवाही व विश्लेषण आणि त्यानुसार प्रत्याभरण करणे अपेक्षित आहे.

3.3) सराव पाठ घेताना जास्तीत जास्त पाठ ज्ञानरचनावादी पद्धतीने घ्यावेत, तसेच दोन पाठ कृतिआधारित अध्ययन (ABL) दोन पाठ (ICT) चा वापर करून घ्यावेत असे सुचविलेले आहे.

3.4) द्वितीय वर्षाच्या आंतरवासितेमध्ये शालेय विषयांच्या मूलभूत कौशल्यांवर आधारित शालेय विद्यार्थ्यांची परिक्षा घेऊन त्यातील संपादणुकीचे विश्लेषण छात्राध्यापकाने करणे अपेक्षित आहे.

3.5) शालेय विद्यार्थ्यांकडून योग शिक्षण व इंग्रजी संभाषण याचा सराव करून घेण्यासाठी छात्राध्यापकांना संधी दिलेली आहे.

3.6) छात्राध्यापक ज्या शाळेत आंतरवासिता करणार आहे त्या त्या शाळेच्या परिसराचे सामाजिक सर्वेक्षण करून ती शाळा 'शैक्षणिक प्रयोगशाळा' व्हावी ही अपेक्षा ठेवली आहे.

4) प्रस्तूत अभ्यासक्रम हा श्रेयांकाधिष्ठित करण्यात आलेला आहे. तसेच मूल्यमापनासाठी सातत्यपूर्ण सर्वेकष मूल्यमापन पद्धती स्वीकारली आहे. संकलित मूल्यमापनासाठी 40% भारांश आणि आकारिक मूल्यमापनासाठी 60% भारांश निश्चित करण्यात आलेला आहे.

5) अभ्यासक्रमामध्ये प्रथम वर्षात सामान्यपणे इयत्ता पहिली ते पाचवी च्या शालेय विषयांच्या अध्ययन अध्यापनशास्त्रांचा अंतर्भाव व द्वितीय वर्षात इयत्ता सहावी ते आठवीच्या शालेय विषयांच्या अध्ययन अध्यापनशास्त्रांचा अंतर्भाव अनिवार्य करण्यात आलेला आहे.

6) संपूर्ण अभ्यासक्रमाची मांडणी करीत असताना राष्ट्रीय शिक्षक - शिक्षण परिषद (NCTE) चे निकष मार्गदर्शक तत्त्वे यांचा विचार करण्यात आलेला आहे.

7) शिक्षक व्यक्तिमत्त्व या विषयासाठी रुब्रिक' (RUBRIC) या आधुनिक मूल्यमापन तंत्राचा वापर सुचविलेला आहे.

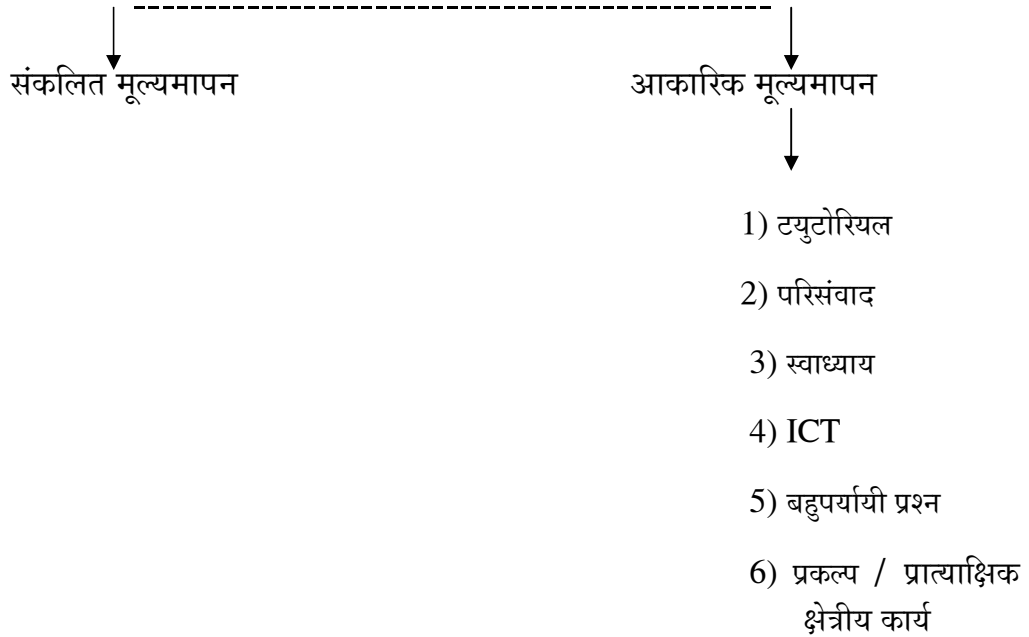
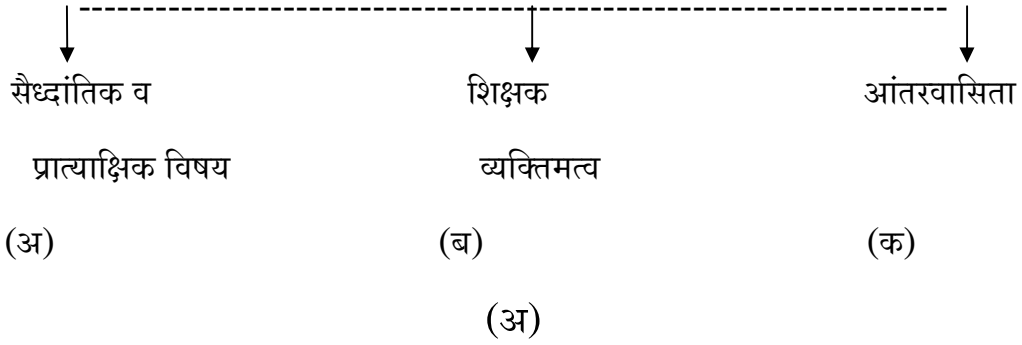
8) मूल्यमापन ऑनलाईन करण्यात येणार आहे. तसेच छात्राध्यापकांच्या दैनंदिन उपस्थितीसाठी बायोमेट्रिक पद्धती सुचवून त्याला मूल्यमापनात स्थान देण्यात आले आहे.

9) प्रत्येक विषयाच्या सखोल संदर्भासाठी अद्ययावत संदर्भ ग्रंथांची, पूरक स्रोतांची व डिजिटल स्रोतांची (संकेतस्थळे, लिंक्स) यादी देण्यात आली आहे.

10) आकारिक मूल्यमापनाच्या प्रभावी कार्यवाहीसाठी जिल्हानिहाय तीन अनुभवी तज्ज्ञांची समिती गठित करावी असे शासनास सुचविलेले आहे. समितीमध्ये डायट अधिव्याख्याता - 1, अध्यापक विद्यालयातील/महाविद्यालयातील निवृत्त प्राध्यापक -1 / अध्यापक विद्यालयातील अध्यापकाचार्य-1 असे तज्ज्ञ असावेत.

या समितीने दर सहा महिन्यांनी अध्यापक विद्यालयाला भेट देऊन आकारिक मूल्यमापनाच्या संदर्भात अपेक्षित असलेले सर्व रेकॉर्ड तपासून त्याचा अहवाल महाराष्ट्र राज्य परीक्षा परिषदेस सादर करावा. सदर अहवालाची एक प्रत अध्यापक विद्यालयाच्या प्राचार्यांना द्यावी.

प्राथमिक शिक्षण पदविका अभ्यासक्रम आराखडा

(ब)

शिक्षक व्यक्तित्व

1. शारीरिक स्थिती, सामाजिक, आर्थिक पार्श्वभूमी
2. अभिव्यक्ती, संवाद कौशल्य
3. सभ्यता व शिस्त
4. व्यासंग
5. व्यवस्थापकीय कौशल्य
6. सर्जनशीलता
7. आशयज्ञान
8. सकारात्मक वृत्ती, उत्तरदायित्व

(क)

आंतरवासिता

1. पूर्वतयारी - कौशल्य विकसन व पाठ मार्गदर्शन, नमुना पाठ
2. मार्गदर्शन व प्रत्याभरणासह सराव पाठ (18)
3. पाठ निरीक्षण - व चर्चा - शाळेतील शिक्षकांचे (3 पाठ)
4. पाठ निरीक्षण सहाध्यायींचे (6 पाठ)
5. अ. अनुभवी शिक्षकाची मुलाखत
ब. शालेय दफ्तर / अभिलेखे अभ्यास
क. शाळेतील भौतिक सुविधा व परिसर निरीक्षण
6. अभ्यासपूरक उपक्रमांचे नियोजन, आयोजन व कार्यवाही.
7. शालेय विद्यार्थ्यांची वाचन, लेखन, गणन, क्षमता तपासणे
8. नैदानिक, निकषसंदर्भीय व प्रमाणसंदर्भीय चाचणी तयार करणे व त्याची कार्यवाही करणे
9. कलाविष्कार
10. शैक्षणिक प्रयोगशाळा निर्मिती

प्रथम वर्ष

एकूण कामाचे दिवस - 220 (परीक्षा कालावधीसह)
एकूण उपलब्ध आठवडे - 37 (परीक्षा कालावधीसह)
परीक्षा कालावधी - 4 आठवडे = साधारण 24 दिवस = 192 तासिका
एकूण उपलब्ध आठवडे - 33 (अध्यापन + शिक्षक व्यक्तिमत्त्व + आंतरवासिता यासाठी एकत्रित कालावधी)
आठवड्याचे घडयाळी तास - 36 (एका दिवसाचे घडयाळी सहा तास याप्रमाणे)
आठवडा तासिका - 48 (45 मिमिटांची एक तासिका याप्रमाणे)
एकूण श्रेयांक 50 (1 श्रेयांक = 31 ते 32 तासिका)
अध्यापनासाठी उपलब्ध असलेले आठवडे - 22 आठवडे, 02 दिवस (1072 तासिका)
शिक्षक व्यक्तिमत्त्व - 2 श्रेयांक (3 दिवस + 3 दिवस + 2 दिवस = 8 दिवस = 64 तासिका)
आंतरवासिता 14 श्रेयांक, 9 आठवडे, 2 दिवस (एकूण 448 तासिका)
अध्यापनासाठी उपलब्ध असलेल्या तासिका 1072 तासिका
शिक्षक व्यक्तिमत्त्व + 64 तासिका
आंतरवासिता + 448 तासिका
एकूण तासिका 1584 तासिका (50 श्रेयांक x 31 ते 32 तासिका = 1584 तासिका)

विषयनिहाय तासिका विभाजन :

(1 श्रेयांक = 31 ते 32तासिका)

अ.क्र.	विषय	आठवड्याच्या तासिका	वर्षभरातील तासिका	श्रेयांक
1.	बालकांचा विकास व 'स्व' ची जाणीव	05/06	124	04
2.	शिक्षण प्रक्रिया व समाज	05/06	128	04
3.	अभ्यासक्रम,अध्ययन - अध्यापनशास्त्र व मूल्यमापन	05/06	124	04
4.	इंग्रजी/मराठी भाषा संप्रेषण व प्रभुत्व (भाग-1)	05/06	128	04
5.	भाषा विषयाचे अध्ययन-अध्यापनशास्त्र (प्रथम/तृतीयभाषा)	05/06	124	04
6.	इंग्रजी : अध्ययन-अध्यापनशास्त्र (भाग-1)	02/03	64	02
7.	गणित : अध्ययन-अध्यापनशास्त्र	05/06	128	04
8.	परीसर अभ्यास : अध्ययन-अध्यापनशास्त्र	05/06	124	04
9.	शालेय वातावरण व शारीरिक शिक्षण	02/03	64	02
10.	संगणक परिचालन	02/03	64	02
11.	शिक्षक व्यक्तिमत्त्व (भाग-1)	-	64	02
12.	शालेय आंतरवासिता (भाग-1)	-	448	14
एकूण तासिका		-	1584	50

प्रत्येक महिन्यात किमान एक आठवडा शाळेमध्ये आंतरवासिता घ्यावी.

द्वितीय वर्ष

एकूण कामाचे दिवस - 220 (परीक्षा कालावधीसह)
एकूण उपलब्ध आठवडे - 37 (परीक्षा कालावधीसह)
परीक्षा कालावधी - 4 आठवडे = साधारण 24 दिवस = 192 तासिका
एकूण उपलब्ध आठवडे - 33 (अध्यापन + शिक्षक व्यक्तिमत्त्व + आंतरवासिता यासाठी एकत्रित कालावधी)
आठवड्याचे घडयाळी तास - 36 (एका दिवसाचे घडयाळी सहा तास याप्रमाणे)
आठवडा तासिका - 48 (45 मिमिटांची एक तासिका याप्रमाणे)
एकूण श्रेयांक 50 (1 श्रेयांक = 31 ते 32 तासिका)
अध्यापनासाठी उपलब्ध असलेले आठवडे - 22 आठवडे, 02 दिवस (1072 तासिका)
शिक्षक व्यक्तिमत्त्व - 2 श्रेयांक (3 दिवस + 3 दिवस + 2 दिवस = 8 दिवस = 64 तासिका)
आंतरवासिता 14 श्रेयांक, 9 आठवडे, 2 दिवस (एकूण 448 तासिका)
अध्यापनासाठी उपलब्ध असलेल्या तासिका 1072 तासिका
शिक्षक व्यक्तिमत्त्व + 64 तासिका
आंतरवासिता + 448 तासिका
एकूण तासिका 1584 तासिका (50 श्रेयांक x 31 ते 32 तासिका = 1584 तासिका)

विषयनिहाय तासिका विभाजन :

(1 श्रेयांक = 31 ते 32 तासिका)

अ.क्र.	विषय	आठवड्याच्या तासिका	वर्षभरातील तासिका	श्रेयांक
1.	भारतीय समाज आणि शिक्षण	05/06	124	04
2.	शालेय संस्कृती, शालेय व्यवस्थापन, नेतृत्व व परिवर्तन	05/06	124	04
3.	शिक्षणातील नवीन विचार प्रवाह	05/06	124	04
4.	इंग्रजी / मराठी भाषा संप्रेषण व (प्रभुत्व भाग - 2)	02/03	64	02
5.	हिंदी अध्ययन-अध्यापनशास्त्र (द्वितीय भाषा)	05/06	128	04
6.	इंग्रजी : अध्ययन अध्यापन शास्त्र (भाग-2)	02/03	64	02
7.	विज्ञान व गणित : अध्ययन-अध्यापनशास्त्र	05/06	128	04
8.	सामाजिकशास्त्र : अध्ययन-अध्यापनशास्त्र	05/06	128	04
9.	कला शिक्षण : अध्ययन-अध्यापनशास्त्र	05/06	124	04
10.	संगणक उपायोजन	02/03	64	02
11.	शिक्षक व्यक्तिमत्त्व (भाग - 2)	-	64	02
12.	शालेय आंतरवासिता (भाग - 2)	-	448	14
एकूण तासिका		-	1584	50

प्रत्येक महिन्यात किमान एक आठवडा शाळेमध्ये आंतरवासिता घ्यावी.

मूल्यांकन आराखडा

प्राथमिक शिक्षण पदविका अभ्यासक्रम (प्रथम वर्ष)

अ.क्र.	विषय व कोड	मूल्यमापन प्रक्रिया		एकूण गुण
		संकलित	आकारिक	
1	बालकांचा विकास व 'स्व' ची जाणीव.	40	60	100
2	शिक्षण प्रक्रिया व समाज.	40	60	100
3	अभ्यासक्रम, अध्ययन- अध्यापनशास्त्र व मूल्यमापन.	40	60	100
4	इंग्रजी / मराठी भाषा संप्रेषण व प्रभुत्व (भाग - 1)	40	60	100
5	भाषा विषयाचे अध्ययन अध्यापनशास्त्र (प्रथम भाषा/ तृतीय भाषा)	40	60	100
6	इंग्रजी अध्ययन अध्यापनशास्त्र (भाग - 1)	20	30	50
7	गणित अध्ययन अध्यापनशास्त्र	40	60	100
8	परिसर अभ्यास अध्ययन अध्यापनशास्त्र	40	60	100
9	शालेय वातावरण व शारीरिक शिक्षण	00	50	50
10	संगणक परिचालन	00	50	50
11	शिक्षक व्यक्तिमत्त्व (भाग - 1)	00	00	00
12	आंतरवासिता (भाग - 1)	00	150	150
एकूण तासिका		300	700	1000

अ.क्र. 4 साठी इंग्रजी माध्यमाच्या विद्यालयांना 'मराठी भाषा संप्रेषण व प्रभुत्व भाग-1' हा विषय अनिवार्य राहिल. मराठी माध्यमाच्या विद्यालयांना 'इंग्रजी भाषा संप्रेषण व प्रभुत्व भाग - 1' हा विषय अनिवार्य राहिल. तसेच उर्दू, कन्नड, गुजराथी माध्यमांच्या विद्यालयांनी इंग्रजी किंवा मराठी यांपैकी एक 'भाषा संप्रेषण व प्रभुत्व भाग-1' हा विषय निवडावा.

अ.क्र. 5 साठी इंग्रजी माध्यमाच्या विद्यालयांना तृतीय भाषा 'मराठी विषयाचे अध्ययन अध्यापन शास्त्र ' हा विषय अनिवार्य राहिल. इतर सर्व माध्यमांच्या विद्यालयांसाठी त्यांची जी प्रथम भाषा (मराठी. उर्दू, कन्नड, गुजराथी) त्या विषयाचे अध्ययन-अध्यापनाशास्त्र' हा विषय अनिवार्य राहिल.

प्रथम वर्ष : विषय कोड

अ.क्र.	विषय	विषय कोड
1	बालकांचा विकास व 'स्व' ची जाणीव.	F1
2	शिक्षण प्रक्रिया व समाज.	F2
3	अभ्यासक्रम, अध्ययन- अध्यापन शास्त्र व मूल्यमापन	F3
4	इंग्रजी भाषा संप्रेषण व प्रभुत्व भाग - 1	F4
5	भाषा विषयाचे अध्ययन अध्यापनशास्त्र (प्रथम भाषा/ तृतीय भाषा)	F5
6	इंग्रजी : अध्ययन अध्यापनशास्त्र भाग - 1	F6
7	गणित : अध्ययन अध्यापनशास्त्र	F7
8	परिसर अभ्यास : अध्ययन अध्यापनशास्त्र	F8
9	शालेय वातावरण व शारीरिक शिक्षण	F9
10	संगणक परिचालन	F10
11	शिक्षक व्यक्तिमत्त्व भाग - 1	F11
12	आंतरवासिता भाग - 1	F12

मूल्यमापन साधन कोड

प्रथम वर्ष		
अ.क्र.	साधन	कोड
1	टयुटोरियल	FET-1
2	परिसंवाद	FET-2
3	स्वाध्याय	FET-3
4	ICT	FET-4
5	बहुपर्यायी प्रश्न (MCQ)	FET-5
6	प्रकल्प/क्षेत्रीय कार्य/प्रात्यक्षिक	FET-6

F = First Year

FET = First Year Evaluation Tool

मूल्यांकन आराखडा
प्राथमिक शिक्षण पदविका अभ्यासक्रम (द्वितीय वर्ष)

अ.क्र.	विषय व कोड	मूल्यमापन प्रक्रिया		एकूण गुण
		संकलित	आकारिक	
1	भारतीय समाज आणि शिक्षण	40	60	100
2	शालेय संस्कृती, शालेय व्यवस्थापन, नेतृत्व व परिवर्तन	40	60	100
3	शिक्षणातील नवीन विचारप्रवाह	40	60	100
4	इंग्रजी / मराठी भाषा संप्रेषण व (प्रभुत्व भाग - 2)	20	30	50
5	हिंदी अध्ययन-अध्यापनशास्त्र (द्वितीय भाषा)	40	60	100
6	इंग्रजी : अध्ययन अध्यापनशास्त्र	20	30	50
7	विज्ञान व गणित : अध्ययन-अध्यापनशास्त्र	40	60	100
8	सामाजिकशास्त्र : अध्ययन-अध्यापनशास्त्र	40	60	100
9	कला शिक्षण : अध्ययन-अध्यापनशास्त्र (भाग - 1)	00	50	50
10	संगणक उपयोजन	00	50	50
11	शिक्षक व्यक्तिमत्त्व (भाग - 2)	00	50	50
12	शालेय आंतरवासिता (भाग - 2)	00	150	150
एकूण तासिका		280	720	1000

अ.क्र. 4 साठी इंग्रजी माध्यमाच्या विद्यालयांना 'मराठी भाषा संप्रेषण व प्रभुत्व भाग-2' हा विषय अनिवार्य राहिल. मराठी माध्यमाच्या विद्यालयांना 'इंग्रजी भाषा संप्रेषण व प्रभुत्व भाग - 2' हा विषय अनिवार्य राहिल. तसेच उर्दू, कन्नड, गुजराथी माध्यमांच्या विद्यालयांनी प्रथम वर्षासाठी निवडलेला विषय द्वितीय वर्षासाठी अनिवार्य राहिल.

अ.क्र. 5 साठी उर्दू, कन्नड व गुजराथी माध्यमासाठी द्वितीय भाषा ही संयुक्त भाषा राहिल. (हिंदी + मराठी) मराठी व इंग्रजी माध्यमांसाठी द्वितीय भाषा हिंदी अध्ययन-अध्यापनशास्त्र हा विषय राहिल.

द्वितीय वर्ष : विषय कोड

द्वितीय वर्ष		
अ.क्र	विषय	विषय कोड
1	भारतीय समाज आणि शिक्षण	S1
2	शालेय संस्कृती, व्यवस्थापन नेतृत्व व परिवर्तन	S2
3	शिक्षणातील नवीन विचारप्रवाह	S3
4	इंग्रजी / भाषा संप्रेषण व प्रभुत्व भाग - 2	S4
5	इंग्रजी : अध्ययन अध्यापन शास्त्र भाग - 2	S5
6	हिंदी अध्ययन-अध्यापनशास्त्र (द्वितीय भाषा)	S6
7	विज्ञान व गणित अध्ययन-अध्यापनशास्त्र	S7
8	सामाजिकशास्त्र अध्ययन-अध्यापनशास्त्र	S8
9	कलाशिक्षण अध्ययन-अध्यापनशास्त्र - भाग 2	S9
10	संगणक उपायोजन	S10
11	शिक्षक व्यक्तिमत्त्व भाग - 2	S11
12	शालेय आंतरवासिता भाग - 2	S12

मूल्यमापन साधन कोड

द्वितीय वर्ष		
अ.क्र.	साधन	कोड
1	ट्यूटोरियल	SET-1
2	परिसंवाद	SET-2
3	स्वाध्याय	SET-3
4	ICT	SET-4
5	बहुपर्यायी प्रश्न (MCQ)	SET-5
6	प्रकल्प/क्षेत्रीय कार्य/प्रात्यक्षिक	SET-6

S = Second Year

SET = Second Year Evaluation Tool

उत्तीर्णतेचे निकष

- 1. उपस्थिती :** प्रथम आणि द्वितीय वर्ष अखेरीस होणा-या लेखी परीक्षेस प्रविष्ट होण्यासाठी प्रत्येकवर्षी 80% उपस्थिती आवश्यक असेल.
- 2. लेखी (संकलित परीक्षा) :** दोन्ही वर्षांच्या लेखी परीक्षेत उत्तीर्ण होण्यासाठी प्रत्येक विषयात किमान 50% गुण मिळविणे बंधनकारक आहे; तथापि एखादा छात्राध्यापक प्रथम वर्षाच्या लेखी परीक्षेत सर्व विषयात जरी अनुत्तीर्ण झाला तरी द्वितीय वर्षात प्रविष्ट होण्यास पात्र होईल.
- 3. पुरवणी परीक्षा (संकलित) :** लेखी परीक्षेत अपेक्षित गुण (प्रत्येक विषयात किमान 50% गुण) न मिळाल्यास पुरवणी परीक्षेस छात्राध्यापकाला बसता येईल.
- 4. कालावधी :** 'प्राथमिक शिक्षण पदविका अभ्यासक्रम' दोन वर्षांचा आहे. तथापि प्रवेश घेतलेल्या तारखेपासून जास्तीत जास्त तीन वर्षांच्या कालावधीत छात्राध्यापकास प्राथमिक शिक्षण पदविका अभ्यासक्रम (D.El.Ed.) उत्तीर्ण होणे बंधनकारक असेल. अन्यथा त्यास पुनर्प्रवेश घ्यावा लागेल.
- 5. आकारिक मूल्यमापन :** प्रत्येक विषयातील आकारिक मूल्यमापन वेळेत पूर्ण करून घेण्याची जबाबदारी विद्यालयाची व संबंधित छात्राध्यापकाची आहे. द्वितीय वर्षाच्या अखेरीस छात्राध्यापकाने दोन्ही वर्षांचे आकारिक मूल्यमापन पूर्ण केले नाही तर तो अनुत्तीर्ण समजण्यात येईल.
- 6. उत्तीर्णतेचे एकत्र परिमाण :** प्रत्येक विषयात (लेखी व आकारिक) किमान 50% गुण किंवा किमान 'क' श्रेणी व एकूणात देखील 50% गुण किंवा 'क' श्रेणी प्राप्त करणारे छात्राध्यापक उत्तीर्ण समजण्यात येतील.

श्रेणी तक्ता

अ.क्र.	श्रेणी	गुणांचा विस्तार	प्रगतिदर्शक वर्णन
1.	अ +	79.5% वा त्यापेक्षा अधिक	अत्युत्तम
2.	अ	69.5 ते 79.4%	उत्तम
3.	ब	59.5 ते 69.4%	चांगली
4.	क	49.5 ते 59.4%	सर्वसाधारण
5.	ड	39.5 ते 49.4%	सामान्य
6.	इ	29.5 ते 39.4%	असमाधानकारक
7.	फ	29% हून कमी	अत्यंत असमाधानकारक

7. अंतिम निकाल दोन्ही वर्षांचे गुण एकत्रितपणे विचारात घेऊन जाहीर करण्यात येईल.
8. अंतिम निकाल पत्रकावर दोन्ही वर्षांचे एकत्रित गुण व श्रेणी दोन्ही दर्शविण्यात येईल

अनुक्रमणिका

अ.क्र	पाठयक्रमाचे नाव	पान क्रमांक
1.	प्रथम वर्ष प्रश्नपत्रिका आराखडा व स्वरूप	16
2	बालकांचा विकास व 'स्व' ची जाणीव.	22
3	शिक्षण प्रक्रिया व समाज.	25
4	अभ्यासक्रम, अध्ययन व अध्यापन शास्त्र, मूल्यमापन	28
5	मराठी भाषा संप्रेषण व प्रभुत्व भाग - 1	31
6	इंग्रजी भाषा संप्रेषण व प्रभुत्व भाग 1	34
7	भाषा विषयाचे अध्ययन अध्यापन शास्त्र (प्रथम भाषा/ तृतीय भाषा)	37
8	इंग्रजी : अध्ययन अध्यापन शास्त्र भाग - 1	40
9	गणित : अध्ययन अध्यापन शास्त्र	43
10	परिसर अभ्यास अध्ययन अध्यापन शास्त्र	46

प्राथमिक शिक्षण पदविका (डी.एल.एड्.)अभ्यासक्रम-२०१६

डी.एल.एड्.-प्रथम वर्ष प्रश्नपत्रिका आराखडा व स्वरुप

पायाभूत विषय

प्रथम वर्ष		विषय कोड
1.	बालकाचा विकास व स्व ची जाणीव	F1
2.	शिक्षण प्रक्रिया व समाज	F2
3.	अभ्यासक्रम, अध्ययन-अध्यापन शास्त्र आणि मूल्यमापन	F3

वरील पायाभूत विषयांसाठी प्रश्नपत्रिकेतील गुण विभागणी पुढीलप्रमाणे राहिल.

(अ) सक्तीचे गुण 40 (ब) विकल्पासहित गुण 50 (क) वेळ:- 2 तास

उद्दिष्टानुसार गुण विभागणी :-

उद्दिष्टे	गुण	शेकडा गुण
ज्ञान	8	20
आकलन	12	30
उपयोजन	16	40
कौशल्य	04	10
एकूण गुण	40	100

घटकानुसार गुणविभागणी :- घटकानुसार गुणविभागणी प्रत्येक विषयाच्या सुरुवातीला अभ्यासक्रम पुस्तिकेमध्ये दिलेली आहे.

प्रश्न प्रकारानुसार गुण विभागणी :

प्रश्न क्रमांक	प्रश्नप्रकार	सक्तीचे गुण	शेकडा गुण	विकल्पासह गुण	
प्रश्न क्र.1-	8 वस्तुनिष्ठ प्रश्न x 1 गुण =	8 गुण	30	(विकल्प नाही)	08 गुण
प्रश्न क्र.2-	4 लघुत्तरी प्रश्न x 2 गुण =	8 गुण	50	(विकल्प नाही)	08 गुण
प्रश्न क्र.3-	4 लघुत्तरी प्रश्न x 3 गुण =	12 गुण		विकल्पासह 6 प्रश्न x 3 गुण =	18 गुण
प्रश्न क्र.4-	3 दीर्घोत्तरी प्रश्न x 4 गुण =	12 गुण	30	विकल्पासह 4 प्रश्न x 4 गुण =	16 गुण
एकूण		40 गुण	100		50 गुण

प्रश्न क्र. १ मध्ये दिलेल्या वस्तुनिष्ठ प्रश्नप्रकारांपैकी एकापेक्षा अधिक (जास्तीत जास्त) प्रश्नप्रकार वापरणे बंधनकारक राहिल.

- * २ गुणांच्या उत्तरासाठी शब्द मर्यादा ६० ते ८० शब्द. ३ गुणांच्या उत्तरासाठी १२० ते १६० शब्द व ४ गुणांच्या उत्तरासाठी २० ते २५० शब्द राहिल.
- * प्रश्नपत्रिकेमध्ये ४०% प्रश्न सर्वांना सहजतेने सोडविता येतील असे असावेत. ४०% प्रश्न मध्यम काठिण्यपातळी व २०% प्रश्न जास्तीत जास्त काठिण्यपातळीचे (कौशल्याधारित विचारप्रवर्तक) असावेत. छात्राध्यापकांना हे प्रश्न सोडविण्यासाठी विशेष बौद्धिक, वैचारिक व तार्किक क्षमता वापरावी लागेल.
- * बहुपर्यायी प्रश्न (MCQ) विचारु नयेत कारण बहुपर्यायी प्रश्नांना आकारिक मूल्यमापनामध्ये स्थान देण्यात आलेले आहे.
- * प्रश्न प्रकाराचे काही नमुने माहितीस्तव खाली दिलेले आहेत. याशिवाय वेगळे प्रश्नप्रकार सुचल्यास ते वापरण्याचे प्राशिनकास स्वातंत्र्य आहे.

प्रश्नप्रकार

वस्तुनिष्ठ	लघुत्तरी	दीर्घोत्तरी
रिकाम्या जागा भरा	शास्त्रीय कारणे द्या	प्रास्ताविक, उद्दिष्ट, कार्यवाही व निष्पत्ती या मुद्यांच्या आधारे उपक्रमाचा आराखडा तयार करा.
जोड्या लावा	टिपा लिहा	दिलेल्या परिच्छेदावरून विचारलेल्या प्रश्नांची उत्तरे लिहा.
विसंगत घटक ओळखा	फरक स्पष्ट करा	एखादी संकल्पना सोदाहरण स्पष्ट करा
चूक ओळखा	गुणवैशिष्ट्ये	समर्थन करा

चुकीचे विधान दुरुस्त करून लिहा	सोदाहरण स्पष्टीकरण	गुण-दोषांची चर्चा करा
चूक की बरोबर	तर काय कराल	चिकित्सा, विश्लेषण, पृथःकरण

वाक्यपूर्ती	दैनंदिन जीवनासंदर्भात विचारप्रवर्तक प्रश्न	सूचनेप्रमाणे कार्यवाही करणे
सहसंबंध	स्वरूप स्पष्ट करा	लघुतरी प्रश्नप्रकारामधील काही प्रश्नांची व्याप्ती वाढवून ते प्रश्न दीर्घातरी करता येतील
कालानुक्रम लावणे	यादी करा	
शब्दकोडे पूर्ण करणे	उदाहरणे सांगा	
एका वाक्यात उत्तर लिहो	प्रसंग सांगा	
संबोध, तत्व,मूल्य ओळखा	उपाय सुचवा	
	मानसशास्त्रीय महत्व स्पष्ट करा	
	संकल्पना/संबोध स्पष्ट करा	
	पुढील साधनांचे उपयोग लिहा	
	स्वतःचे मत व्यक्त करा	
	पुढील बाबतीत कोणती काळजी घ्याल	
	आकृतीवरून प्रश्नांची उत्तरे	
	दिलेले शब्द वापरून सुसंगत उतारा तयार करणे	
	पुढील प्रसंगाचा अभ्यास करून योग्य तो निर्णय घ्या	
	पुढील प्रसंगातील परस्पर आंतरक्रिया लिहा	
	नाविन्यपूर्ण कल्पना सुचवा	
	वर्गीकरण करा	
	दिलेल्या परिच्छेदावरून ०४ प्रश्न तयार करणे.	

अध्यापनशास्त्रीय विषय

अ.क्र.	प्रथम वर्ष	विषय कोड
1	इंग्रजी/मराठी भाषा संप्रेषण व प्रभुत्व भाग-1	F4
2	भाषा विकासाचे अध्ययन-अध्यापनशास्त्र (प्रथम भाषा/तृतीय भाषा)	F5
3	इंग्रजी- अध्ययन-अध्यापनशास्त्र भाग-1	F6
4	गणित-अध्ययन-अध्यापनशास्त्र	F7
5	परिसर अभ्यास-अध्ययन-अध्यापनशास्त्र	F8

वरील अध्यापनशास्त्रीय विषयांसाठी पायाभूत विषयांप्रमाणेच प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप राहिल.

आवश्यक किरकोळ बदल विषयनिहाय पुढीलप्रमाणे सुचविले आहेत.

इंग्रजी/मराठी भाषा संप्रेषण व प्रभुत्व भाग-1 (F4)

भाषा विषयाचे अध्ययन-अध्यापनशास्त्र (प्रथम भाषा/तृतीय भाषा) (F5)

अ) सक्तीचे गुण 40, ब) विकल्पासहित गुण 50, क) वेळ:- 2 तास

प्रश्नप्रकार

अ.क्र.	वस्तुनिष्ठ	लघुत्तरी	दीर्घोत्तरी
1		मुलाखतीसाठी प्रश्न तयार करणे	परीक्षण करा
2		स्वतःचे मत मांडा	
पायाभूत विषयांसाठी व इतर विषयांसाठी दिलेले प्रश्नप्रकार आवश्यकतेनुसार या विषयासाठीही वापरता येतील			

विषय:- गणित-अध्ययन अध्यापनशास्त्र (F7)

अ) सक्तीचे गुण 40, ब) विकल्पासहित गुण 50, क) वेळ:- 2 तास

प्रश्नप्रकार

अ.क्र.	वस्तुनिष्ठ	लघुत्तरी	दीर्घोत्तरी
1		संबोध स्पष्ट करा	गणित शिक्षकाची भूमिका
2		तुम्ही काय कराल	गणितातील क्षमता तपासणे
3		उपाय सुचवा	विविध अध्यापन पध्दती सोदाहरण स्पष्ट करा
4		परस्परसंबंध स्पष्ट करा	दैनंदिन व्यवहारातील गणिताचा वापर
5		समन्वय	प्रक्रिया स्पष्ट करा
6		आनंददायी गणितासाठी उपक्रम	पायऱ्या स्पष्ट करा
7		संकल्पना चित्र	परिणाम स्पष्ट करा
8		कारणमीमांसा	अध्यापनामध्ये तंत्रज्ञानाचा वापर
9		तयार करा	आयोजन, नियोजन करा
10		गरज, महत्व लिहा	विश्लेषण करा

पायाभूत विषयांसाठी व इतर विषयांसाठी दिलेले प्रश्नप्रकार आवश्यकतेनुसार या विषयासाठीही वापरता येतील

इंग्रजी- अध्ययन-अध्यापनशास्त्र भाग-1 (F6)

अ) सक्तीचे गुण 20, ब) विकल्पासहित गुण 30, क) वेळ:- 1 तास

उद्दिष्टानुसार गुण विभागणी :-

अ. क्र.	उद्दिष्टे	गुण	शेकडा गुण
1	ज्ञान	4	20
2	आकलन	7	35
3	उपयोजन	7	35
4	कौशल्य	2	10
एकूण गुण		20	100

प्रश्न प्रकारानुसार गुण विभागणी :

प्रश्न क्रमांक	प्रश्नप्रकार	सक्तीचे गुण	शेकडा गुण	विकल्पासह गुण	
प्रश्न क्र.1-	4 वस्तुनिष्ठ प्रश्न x 1 गुण =	04 गुण	20	(विकल्प नाही)	04 गुण
प्रश्न क्र.2-	3 लघुत्तरी प्रश्न x 2 गुण =	06 गुण	60	(विकल्प नाही)	06 गुण
प्रश्न क्र.3-	2 लघुत्तरी प्रश्न x 3 गुण =	06गुण		विकल्पासह 4 प्रश्न x 3 गुण =	12 गुण
प्रश्न क्र.4-	1 दीर्घोत्तरी प्रश्न x 4 गुण =	04 गुण	20	विकल्पासह 2 प्रश्न x 4 गुण =	08 गुण
एकूण		20 गुण	100		30 गुण

विषय - बालकांचा विकास व 'स्व' ची जाणीव (F-1)

कोष्टक क्रमांक 1 : घटकानुसार गुणविभागणी

घटक. क्र.	घटकाचे नाव	गुण	शेकडा गुण	विकल्पासह गुण
1	वाढ, विकास व विकासाचे विविध दृष्टिकोन	05	12.50	05
2	शारीरिक व बौद्धिक विकास	10	25.00	13
3	भावनिक विकास व व्यक्तिमत्त्व विकास	05	12.50	05
4	विशेष गरजा असणारी बालके	10	25.00	14
5	स्वतःतील शक्तिस्थानांचा शोध	05	12.50	08
6	सम्यक विकास, समुपदेशन व मार्गदर्शन	05	12.50	05
एकूण गुण		40	100	50

कोष्टक क्रमांक 2 : उद्दिष्टानुसार गुणविभागणी

अ. क्र.	उद्दिष्ट	गुण	शेकडा गुण
1	ज्ञान	8	20
2	आकलन	12	30
3	उपायोजन	16	40
4	कौशल्य	4	10
एकूण गुण		40	100

विषय :- बालकांचा विकास व 'स्व' ची जाणीव (F-1)

कोष्टक क्रमांक 3: प्रश्नप्रकारानुसार गुणविभागणी

प्रश्न क्र.	प्रश्नप्रकार	सक्तीचे गुण	शेकडा गुण	विकल्पासह	गुण
प्रश्न क्र.1	8 वस्तुनिष्ठ प्रश्न X 1 गुण	8 गुण	20	विकल्प नाही	8 गुण
प्रश्न क्र.2	4 लघुत्तरी प्रश्न X 2 गुण	8 गुण	20	विकल्प नाही	8 गुण
प्रश्न क्र.3	4 लघुत्तरी प्रश्न X 3 गुण	12 गुण	30	विकल्पासह 6 प्रश्न X 3 गुण	18 गुण
प्रश्न क्र.4	3 दीर्घोत्तरी प्रश्न X 4 गुण	12 गुण	30	विकल्पासह 4 प्रश्न X 4 गुण	16 गुण
	एकूण	40 गुण	100		50 गुण

विषय : बालकांचा विकास व 'स्व' ची जाणीव (F-1)

कोष्टक क्रमांक 4: संविधान तक्ता

अ.क्र.	घटक	उद्दिष्टे												विकल्पासह एकूण गुण	
		ज्ञान			आकलन			उपयोजन			कौशल्य				
		व	ल	द	व	ल	द	व	ल	द	व	ल	द		
1	वाढ, विकास व विकासाचे दृष्टिकोन		2(1)						3(1)						5
2	शारीरिक व बौद्धिक विकास	1(2)					4(1)		*3(1)	4(1)					13
3	भावनात्मक विकास व व्यक्तिमत्व विकास		3(1)		1(1)			1(1)							5
4	विशेष गरजा असणारी बालके	1(1)				3(1)	4(1)		2(1)	*4(1)					14
5	स्वतःतील शक्तिस्थानांचा शोध					*3(1)		1(1)	2(1)		1(2)				8
6	सम्यक विकास समुपदेशन व मार्गदर्शन								3(1)			2(1)			5
	एकूण		8			15			23			4			50

टिप- 1) कंसाबाहेरील अंक गुण दर्शवितात. 2) कंसातील अंक प्रश्न संख्या दर्शवितात 3)* हा विकल्पाचा प्रश्न आहे.

विषय :- शिक्षण प्रक्रिया व समाज (F-2)
कोष्टक क्रमांक 1 : घटकानुसार गुणविभागणी

घटक क्र.	घटकाचे नाव	गुण	शेकडा गुण	विकल्पासह गुण
1	शिक्षण प्रक्रिया ज्ञान आणि अभ्यासक्रम	10	25	10
2	अध्ययन आणि ज्ञानरचनावाद	10	25	13
3	अध्ययन अध्ययनार्थी आणि अध्यापन	10	25	14
4	शिक्षण प्रक्रियेचे सामाजिक संदर्भ	10	25	13
5	-	-	-	-
6	-	-	-	-
	एकूण गुण	40	100	50

कोष्टक क्रमांक 2 : उद्दिष्टानुसार गुणविभागणी

अ. क्र.	उद्दिष्ट	गुण	शेकडा गुण
1	ज्ञान	8	20
2	आकलन	12	30
3	उपायोजन	16	40
4	कौशल्य	4	10
	एकूण गुण	40	100

विषय :- शिक्षण प्रक्रिया व समाज (F -2)

कोष्टक क्रमांक 3: प्रश्नप्रकारानुसार गुणविभागणी

प्रश्न क्र.	प्रश्नप्रकार	सक्तीचे गुण	शेकडा गुण	विकल्पासह	गुण
प्रश्न क्र.1	8 वस्तुनिष्ठ प्रश्न x 1 गुण	8 गुण	20	विकल्प नाही	8 गुण
प्रश्न क्र.2	4 लघुत्तरी प्रश्न x 2 गुण	8 गुण	20	विकल्प नाही	8 गुण
प्रश्न क्र.3	4 लघुत्तरी प्रश्न x 3 गुण	12 गुण	30	विकल्पासह 6 प्रश्न x 3 गुण	18 गुण
प्रश्न क्र.4	3 दीर्घोत्तरी प्रश्न x 4 गुण	12 गुण	30	विकल्पासह 4 प्रश्न x 4 गुण	16गुण
	एकूण	40 गुण	100		50 गुण

प्रश्न क्रमांक 1 मध्ये दिलेल्या वस्तुनिष्ठ प्रश्नप्रकारांपैकी एकापेक्षा अधिक (जास्तीत जास्त) प्रश्नप्रकार वापरणे बंधनकारक राहिल.

विषय : शिक्षण प्रक्रिया व समाज (F-2)

कोष्टक क्रमांक 4 : संविधान तक्ता

अ.क्र.	घटक	उद्दिष्टे												विकल्पासह एकूण गुण
		ज्ञान			आकलन			उपयोजन			कौशल्य			
	घटकाचे नाव	व	ल	दी	व	ल	दी	व	ल	दी	व	ल	दी	
1	शिक्षण प्रक्रिया ज्ञान आणि अभ्यासक्रम	1(1)	2(1)					1(1)	2(1)	4(1)				10
2	अध्ययन आणि ज्ञानरचनावाद	1(1)				$\frac{3(1)}{*3(1)}$		1(1)		4(1)	1(1)			13
3	अध्ययन अध्ययनार्थी आणि अध्यापन	1(1)	2(1)			3(1)	$\frac{4(1)}{*4(1)}$							14
4	शिक्षण प्रक्रियेचे सामाजिक संदर्भ	1(1)				2(1)		1(1)	$\frac{3(1)}{*3(1)}$			3(1)		13
5	-													
6	-													
	एकूण	8			19			19			4			50

टिप- 1) कंसाबाहेरील अंक गुण दर्शवितात. 2) कंसातील अंक प्रश्न संख्या दर्शवितात. 3) * हा विकल्प पाचा प्रश्न आहे.

अभ्यासक्रम, अध्ययन-अध्यापनशास्त्र आणि मूल्यमापन (एफ-3)

कोष्टक क्रमांक 1 : घटकानुसार गुणविभागणी

घटक क्र.	घटकाचे नाव	गुण	शेकडा गुण	विकल्पासह गुण
1	अभ्यासक्रम विकसन	10	25	10
2	अध्ययन-अध्यापनशास्त्र	10	25	10
3	अनुदेशन आरेखन	10	25	13
4	सातत्यपूर्ण सर्वकष मूल्यमापन	10	25	17
	एकूण	40	100	50

कोष्टक क्रमांक 2 : उद्दिष्टानुसार गुणविभागणी

अ. क्र.	उद्दिष्ट	गुण	शेकडा गुण
1	ज्ञान	8	20
2	आकलन	12	30
3	उपायोजन	16	40
4	कौशल्य	4	10
	एकूण गुण	40	100

अभ्यासक्रम, अध्ययन-अध्यापनशास्त्र आणि मूल्यमापन (एफ-3)

कोष्टक क्रमांक 3: प्रश्नप्रकारानुसार गुणविभागणी

प्रश्न क्र.	प्रश्नप्रकार	सक्तीचे गुण	शेकडा गुण	विकल्पासह गुण	
प्रश्न क्र.1	8 वस्तुनिष्ठ प्रश्न X 1 गुण	8 गुण	20.00	विकल्प नाही	8 गुण
प्रश्न क्र.2	4 लघुत्तरी प्रश्न X 2 गुण	8 गुण	50.00	विकल्प नाही	8 गुण
प्रश्न क्र.3	4 लघुत्तरी प्रश्न X 3 गुण	12 गुण		विकल्पासह 6 प्रश्न X 3 गुण	18 गुण
प्रश्न क्र.4	3 दीर्घोत्तरी प्रश्न X 4 गुण	12 गुण	30.00	विकल्पासह 4 प्रश्न X 4 गुण	16 गुण
	एकूण	40 गुण	100.00		50 गुण

अभ्यासक्रम, अध्ययन-अध्यापनशास्त्र आणि मूल्यमापन (एफ-3)

कोष्टक क्रमांक 4 :संविधान तक्ता

अ.क्र.	घटक	उद्दिष्टे												विकल्पासह एकूण गुण
		ज्ञान			आकलन			उपयोजन			कौशल्य			
		व	ल	द	व	ल	द	व	ल	द	व	ल	द	
1	अभ्यासक्रम विकसन	1(1)				3(1)	4(1)		2(1)					10
2	अध्ययन-अध्यापनशास्त्र	1(1)	2(1)		1(1)	3(1)		1(1)	2(2)					10
3	अनुदेशन आरेखन	1(1)			1(1)			1(1)	$\frac{3(1)}{*3(1)}$	4(1)				13
4	सातत्यपूर्ण सर्वकष मूल्यमापन	1(1)	2(1)						$\frac{3(1)}{*3(1)}$				$\frac{4(1)}{*4(1)}$	17
एकूण गुण		4(4)	4(2)	0	2(2)	6(2)	4(1)	2(2)	16 (06)	4(1)	0	0	8(2)	50
		8			12			22			8			

टिप- 1) कंसाबाहेरील अंक गुण दर्शवितात. 2) कंसातील अंक प्रश्न संख्या दर्शवितात. 3) * हा विकल्पाचा प्रश्न आहे.

विषय - मराठी भाषा संप्रेषण व प्रभुत्व : भाग - 1 (F 4)

कोष्टक क्रमांक 1 : घटकानुसार गुणविभागणी

घटक क्र.	घटकाचे नाव	गुण	शेकडा गुण	विकल्पासह गुण
1	मराठी भाषेचे स्वरूप	10	25	13
2	मराठी भाषेतील वर्ण आणि उच्चार	10	25	13
3	मराठी भाषेचे श्रवण आणि भाषण - संभाषण	10	25	14
4	मराठी भाषेचे व्याकरण आणि शब्दभांडार	10	25	10
	एकूण गुण	40	100	

कोष्टक क्रमांक 2 : उद्दिष्टानुसार गुणविभागणी

अ. क्र.	उद्दिष्ट	गुण	शेकडा गुण
1	ज्ञान	8	20
2	आकलन	12	30
3	उपायोजन	16	40
4	कौशल्य	4	10
	एकूण गुण	40	100

मराठी भाषा संप्रेषण व प्रभुत्व : भाग - 1 (F-4)

कोष्टक क्रमांक 3 : प्रश्नप्रकारानुसार गुणविभागणी

प्रश्न क्र.	प्रश्नप्रकार	सक्तीचे गुण	शेकडा गुण	विकल्पासह गुण	
प्रश्न क्र.1	8 वस्तुनिष्ठ प्रश्न X 1 गुण	8 गुण	20.00	विकल्प नाही	8 गुण
प्रश्न क्र.2	4 लघुत्तरी प्रश्न X 2 गुण	8 गुण	50.00	विकल्प नाही	8 गुण
प्रश्न क्र.3	4 लघुत्तरी प्रश्न X 3 गुण	12 गुण		विकल्पासह 6 प्रश्न X 3 गुण	18 गुण
प्रश्न क्र.4	3 दीर्घोत्तरी प्रश्न X 4 गुण	12 गुण	30.00	विकल्पासह 4 प्रश्न X 4 गुण	16 गुण
	एकूण	40 गुण	100.00		50 गुण

विषय : मराठी भाषा संप्रेषण व प्रभुत्व : भाग - 1 (F-4)

कोष्टक क्रमांक 4 : संविधान तक्ता

अ.क्र.	घटक	उद्दिष्टे												विकल्पासह एकूण गुण	
		ज्ञान			आकलन			उपयोजन			कौशल्य				
		व	ल	दी	व	ल	दी	व	ल	दी	व	ल	दी		
1	मराठी भाषेचे स्वरूप	1(1)			1(1)			1(1)	<u>3(1)</u> *3(1)					4(1)	13
2	मराठी भाषेतील वर्ण आणि उच्चार	1(1)	2(1)		1(1)	2(1)			3(1)	4(1)					13
3	मराठी भाषेचे श्रवण आणि भाषण - संभाषण		3(1)		1(1)		*4(1)	1(1)	3(1)						14
4	मराठी भाषेचे व्याकरण आणि शब्दभांडार	1(1)				3(1)	4(1)		2(1)						10
5															
6	-														
	एकूण	8			16			22			4			50	

टिप- 1) कंसाबाहेरील अंक गुण दर्शवितात. 2) कंसातील अंक प्रश्न संख्या दर्शवितात. 3) * हा विकल्पाचा प्रश्न आहे.

Proficiency in English (F-4)

Table No. 1 Unitwise distribution of marks

Sr. No.	Unit	Marks	Percentage of Marks	Marks with Option
1	Nature of English Language language	10	25	10
2	Phonics and Phonemic: Awareness in English	10	25	13
3	Speaking and Listening in English language	10	25	13
4	Grammar and Vocabulary of English Language	10	25	14
	Total	40	100	50

Proficiency in English (F-4)

Table No.2 Objective distribution of marks

Sr. No.	Unit	Marks	Percentage of Marks
1	Knowledge	8	20
2	Comprehension	12	30
3	Application	16	40
4	Skill	4	10
	Total	40	100

Proficiency in English (F-4)
Table No. 3 Questionwise Distribution of Marks

Type of questions	Marks	Marks	Percentage of marks	Marks with options	
Objective type Questions	8 Que × 1 Mark	8	20	No options	8
Short type Questions	4 Que × 2 Mark	8	20	No options	8
Short type Questions	4 Que × 3 Mark	12	30	with option 6 Que×3 Mark	18
Essay type Questions	3 Que × 4 Mark	12	30	with option 4 Que×4 Mark	16
Total		40	100	--	50

Proficiency in English (F- 4)
Table No. 4: Blue Print

Sr. No.	Unit	Knowledge			Comprehension			Application			Skills			marks with options
		O	SA	LA	O	SA	LA	O	SA	LA	O	SA	LA	
1	Nature of English Language	1(1)	2(1)		1(2)	2(1)			3(1)					10
2	Phonics and Phonemic: Awareness in English	1(1)				3(1)/*3(1)			2(1)	4(1)				13
3	Speaking and Listening in English language	1(1)			1(2)				3(1)/*3(1)	4(1)				13
4	Grammar and Vocabulary of English Language	1(1)	2(1)			3(1)							4(1)/*4(1)	14
Total		4(4)	4(2)	0	4(4)	11(4)	0	0	11(4)	8(2)	0	0	8(2)	50
		8			15			19			8			

- Note:-
1. Figures out side the parenthesis indicate marks.
  2. Figures inside the paranthesis indicate No. of questions
  3. * Is optional question

विषय - भाषा विषयाचे अध्ययन - अध्यापनशास्त्र (प्रथम/तृतीय भाषा) (F-5)

कोष्टक क्रमांक 1 : घटकानुसार गुणविभागणी

घटक क्र.	घटकाचे नाव	गुण	शेकडा गुण	विकल्पासह गुण
1	प्राथमिक (इ.1लीते8वी) स्तरावरील मराठी भाषेच्या अध्ययनासाठी अध्ययन वातावरण निर्मिती	10	25	13
2	मराठी भाषेच्या अध्ययन अध्यापन पध्दती, तंत्रे, नियोजन	10	25	14
3	अभ्यासक्रम, पाठ्यक्रम व पाठ्यपुस्तक यांचा सहसंबंध व शै. साधने (इ.1लीते8वी)	10	25	13
4	श्रवण, भाषण, संभाषण, वाचन, लेखन, अभिव्यक्ति, कौशल्य	05	12.5	05
5	व्याकरण व मूल्यमापन	05	12.5	05
6				
	एकूण गुण	40	100	50

कोष्टक क्रमांक 2 : उद्दिष्टानुसार गुणविभागणी

अ. क्र.	उद्दिष्ट	गुण	शेकडा गुण
1	ज्ञान	8	20
2	आकलन	12	30
3	उपायोजन	16	40
4	कौशल्य	4	10
	एकूण गुण	40	100

विषय - भाषा विषयाचे अध्ययन - अध्यापनशास्त्र (प्रथम/तृतीय भाषा) (F-5)

कोष्टक क्रमांक 3 : प्रश्नप्रकारानुसार गुणविभागणी

प्रश्न क्र.	प्रश्नप्रकार	सक्तीचे गुण	शेकडा गुण	विकल्पासह गुण	
प्रश्न क्र.1	8 वस्तुनिष्ठ प्रश्न X 1 गुण	8 गुण	20.00	विकल्प नाही	8 गुण
प्रश्न क्र.2	4 लघुत्तरी प्रश्न X 2 गुण	8 गुण	50.00	विकल्प नाही	8 गुण
प्रश्न क्र.3	4 लघुत्तरी प्रश्न X 3 गुण	12 गुण		विकल्पासह 6 प्रश्न X 3 गुण	18 गुण
प्रश्न क्र.4	3 दीर्घोत्तरी प्रश्न X 4 गुण	12 गुण	30.00	विकल्पासह 4 प्रश्न X 4 गुण	16 गुण
	एकूण	40 गुण	100.00		50 गुण

विषय : भाषा विषयाचे अध्ययन - अध्यापनशास्त्र (प्रथम/तृतीय भाषा) (F-5)

कोष्टक क्रमांक ४ : संविधान तक्ता

अ.क्र.	घटक	उद्दिष्टे												विकल्पासह एकूण गुण
		ज्ञान			आकलन			उपयोजन			कौशल्य			
		व	ल	द	व	ल	द	व	ल	द	व	ल	द	
1	प्राथमिक (इ.1ते8) स्तरावरील मराठी भाषेच्या अध्ययनासाठी अध्ययन वातावरण निर्मिती	1(1)	2(1)		1(1)				*3(1)	4(1)		2(1)		13
2	मराठी भाषेच्या अध्ययन अध्यापन पध्दती, तंत्र, नियोजन					3(1)	*4(1)	1(2)	3(1)			2(1)		14
3	अभ्यासक्रम, पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक सहसंबंध व शै. साधने (इ.1ते8)	1(1)	2(1)			3(1)	*3(1)			4(1)				13
4	श्रवण, भाषण, संभाषण, वाचन, लेखन, अभिव्यक्ती, कौशल्य	1(1)					4(1)							05
5	व्याकरण व मूल्यमापन	1(1)			1(1)				3(1)					05
6	-													
	एकूण		8			19			19			4		50

टिप- 1) कंसाबाहेरील अंक गुण दर्शवितात. 2) कंसातील अंक प्रश्न संख्या दर्शवितात. 3) * हा विकल्पाचा प्रश्न आहे.

Pedagogy in English (F 6)

Table No. 1 Unitwise distribution of marks

Sr. No.	Unit	Marks	Percentage of Marks	Marks with Option
1	Pedagogy of English at the Elementary stage creating learning environment for English	4	20	4
2	Approaches, Methods and Techniques of Teaching and Learning English and lesson planning	4	20	7
3	Curriculum, syllabus and Instructional Material, with reference to Std. I to Std. V	4	20	7
4	Developing listening skills, speaking skill, reading skill and grammatical accuracy	8	40	12
Total		20	100	30

Pedagogy in English (F 6)

Table No. 2 Questionwise Distribution of Marks

Type of questions	Marks	Marks	Percentage of marks	Marks with options	
Objective type	4 Que × 1 Mark	4	20	No options	4
Short type Questions	3 Que × 2 Mark	6	60	No options	6
Short type Questions	2 Que × 3 Mark	6		with option 4 Que×3 Mark	12
Essay type Questions	1 Que × 4 Mark	4	20	with option 2 Que×4 Mark	8
Total		20	100	--	30

Subject : Pedagogy in English (F-6)
Table No. 3 Objective wise distribution of marks

Sr. No.	Objective	marks	Percentage of marks
1	Knowledge	4	20
2	Comprehension	7	35
3	Application	7	35
4	Skill	2	10
	Total marks	20	100

Pedagogy in English (F 6)
Table No. 4 Blue print

Sr. No.	Unit	Knowledge			Comprehensi			Application			Skills			marks with options
		O	SA	LA	O	SA	LA	O	SA	LA	O	SA	LA	
1	Pedagogy of English at the Elementary stage creating learning environment for English		2(1)			2(1)								4
2	Approaches, Methods and Techniques of Teaching and Learning English and dlesson planning	1(1)							*3(1)/3(1)					7
3	Curriculum, syllabus and Instructional Material, with reference to Std. I to Std. V	1(1)				*3(1)/3(1)								7
4	Developing listening skills, speaking skill, reading skill and grammatical accuracy				1(2)				*4(1)/4(1)			2(1)		12
Total		2(2)	2(1)	0	2(2)	8(3)	0	0	14(4)	0	0	2(1)	0	30
		4			10			14			2			

- Note:- 1. Figures out side the parenthesis indicate marks.
2. Figures inside the paranthesis indicate No. of question
3.*Is optional question.

विषय -गणित अध्ययन -अध्यापनशास्त्र (F-7)

कोष्टक क्रमांक १ : घटकानुसार गुणविभागणी

घटक.क्र.	घटकाचे नाव	गुण	शेकडा गुण	विकल्पासह गुण
1	गणिताचे स्वरूप	10	25	13
2	गणित आशयज्ञान समृद्धी (इ.१ ली ते ५ वी)	10	25	13
3	गणित पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक,अध्यापन पद्धती व तंत्रे	10	25	14
4	गणितीय कारणमीमांसा आणि युक्तिवाद	5	12.5	5
5	मूल्यमापन	5	12.5	5
	एकूण गुण	40	100	50

कोष्टक क्रमांक २: उद्दिष्टानुसार गुणविभागणी

अ.क्र .	उद्दिष्ट	गुण	शेकडा गुण
1	ज्ञान	8	20
2	आकलन	12	30
3	उपयोजन	16	40
4	कौशल्य	4	10
	एकूण गुण	40	100

विषय : गणित अध्ययन-अध्यापन शास्त्र (F-7)
कोष्टक क्रमांक 3 : प्रश्नप्रकारानुसार गुणविभागणी

प्रश्न क्र.	प्रश्नप्रकार	सक्तीचे गुण	शेकडा गुण	विकल्पासह गुण	
प्रश्न क्र.1	8 वस्तुनिष्ठ प्रश्न x 1 गुण	8 गुण	20.00	विकल्प नाही	8 गुण
प्रश्न क्र.2	4 लघुत्तरी प्रश्न x 2 गुण	8 गुण	50.00	विकल्प नाही	8 गुण
प्रश्न क्र.3	4 लघुत्तरी प्रश्न x 3 गुण	12 गुण		विकल्पासह 6 प्रश्न x 3 गुण	18 गुण
प्रश्न क्र.4	3 दीर्घोत्तरी प्रश्न x 4 गुण	12 गुण	30.00	विकल्पासह 4 प्रश्न x 4 गुण	16 गुण
	एकूण	40 गुण	100.00		50 गुण

विषय : गणित : अध्ययन -अध्यापनशास्त्र (F-7)

कोष्टक क्रमांक 4 : संविधान तक्ता

अ.क्र.	घटक	उद्दिष्ट												विकल्पासह एकूण गुण
		ज्ञान			आकलन			उपयोजन			कौशल्य			
		व	ल	दी	व	ल	दी	व	ल	दी	व	ल	दी	
1	गणिताचे स्वरूप	1(1)	-		1(1)	2(1)			<u>3(2)</u>					13
									*3(1)					
2	गणित आशयज्ञान समृद्धी (इ.1ली ते 5वी)	1(1)			1(1)	<u>3(1)</u>	4(1)	1(1)						13
						*3(1)								
3	गणित पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, अध्यापन पद्धती व तंत्रे	1(1)	2(1)						3(1)	<u>4(1)</u>				14
										*4(1)				
4	गणितीय कारणमीमांसा आणि युक्तिवाद	1(1)											4(1)	5
5	मूल्यमापन		2(1)		1(1)				2(1)					5
	एकूण	4(4)	4(2)	0	3(3)	8(3)	4(1)	1(1)	14(5)	8(2)	0	0	4(1)	
		8			15			23			4			50

टिप- 1) कंसाबाहेरील अंक गुण दर्शवितात.

2) कंसातील अंक प्रश्न संख्या दर्शवितात.

3) * हा विकल्पाचा प्रश्न आहे.

परिसर अभ्यास : अध्ययन-अध्यापनशास्त्र (F-8)

कोष्टक क्र.१ घटकानुसार गुणविभागणी

घटक क्र.	घटकाचे नाव	गुण	शेकडा गुण	विकल्पासह गुण
1	परिसर अभ्यास-संबोध,गरज,महत्त्व व व्याप्ती	5	12.50	8
2	परिसर अभ्यास- एतिहासिक दृष्टिकोन	5	12.50	8
3	विविध आंतरक्रिया	5	12.50	5
4	परिसर अभ्यास' मधील संबोध- शाश्वत विकास व सामाजिक न्याय	5	12.50	5
5	पाठ्यक्रम,पाठ्यपुस्तक विक्षेपण आणि अभ्यासक्रमातून क्षेत्रानुसार साध्य होणाऱ्या क्षमता व कौशल्य	12	26	16
6	मूल्यमापन प्रक्रिया व अध्ययन-अध्यापनाचे नियोजन	8	24	8
	एकूण-	40	100	50

कोष्टक क्रमांक २: उद्दिष्टानुसार गुणविभागणी

अ.क्र .	उद्दिष्ट	गुण	शेकडा गुण
1	ज्ञान	8	20
2	आकलन	12	30
3	उपयोजन	16	40
4	कौशल्य	4	10
	एकूण गुण	40	100

परिसर अभ्यास : अध्ययन अध्यापन शास्त्र (F-8)

कोष्टक क्रमांक 3: प्रश्नप्रकारानुसार गुणविभागणी

प्रश्न क्र.	प्रश्नप्रकार	सक्तीचे गुण	शेकडा गुण	विकल्पासह गुण	
प्रश्न क्र.1	8 वस्तुनिष्ठ प्रश्न x 1 गुण	8 गुण	20.00	विकल्प नाही	8 गुण
प्रश्न क्र.2	4 लघुत्तरी प्रश्न x 2 गुण	8 गुण	50.00	विकल्प नाही	8 गुण
प्रश्न क्र.3	4 लघुत्तरी प्रश्न x 3 गुण	12 गुण		विकल्पासह 6 प्रश्न x 3 गुण	18 गुण
प्रश्न क्र.4	3 दीर्घोत्तरी प्रश्न x 4 गुण	12 गुण	30.00	विकल्पासह 4 प्रश्न x 4 गुण	16 गुण
	एकूण	40 गुण	100.00		50 गुण

विषय : परिसर अभ्यास : अध्ययन अध्यापन शास्त्र (F-8)

कोष्टक क्रमांक 4 : संविधान तक्ता

अ.क्र.	घटक	उद्दिष्टे												विकल्पासह एकूण गुण	
		ज्ञान			आकलन			उपयोजन			कौशल्य				
		व	ल	दी	व	ल	दी	व	ल	दी	व	ल	दी		
1	परिसर अभ्यास-संबोध, गरज, महत्व व व्याप्ती	1(1)			1(1)	<u>3(1)</u> *3(1)									8
2	परिसर अभ्यास- ऐतिहासिक दृष्टिकोन		2(1)						<u>3(1)</u> *3(1)						8
3	विविध आंतरक्रिया	1(1)					4(1)								5
4	परिसर अभ्यास मधील संबोध- शाश्वत विकास व सामाजिक न्याय	1(1)			1(1)				3(1)						5
5	पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक विश्लेषण आणि अभ्यासक्रमातून क्षेत्रानुसार साध्य होणाऱ्या क्षमता व कौशल्य		2(1)			3(1)		1(1)	2(1)				<u>4(1)</u> *4(1)	16	
6	मूल्यमापन प्रक्रिया व अध्ययन-अध्यापनाचे नियोजन	1(1)						1(1)	2(1)	4(1)				8	
	एकूण-	4(4)	4(2)	0	2(2)	9(3)	4(1)	2(2)	13(5)	4(1)	0	0	8(2)	50	
		8			15			19			8				

टिप- 1) कंसाबाहेरील अंक गुण दर्शवितात. 2) कंसातील अंक प्रश्न संख्या दर्शवितात. 3) * हा विकल्पाचा प्रश्न आहे.

महाराष्ट्र राज्य परीक्षा परिषद, पुणे

प्रश्नसंच निर्मिती कार्यशाळा डी.एल.एड्. परीक्षा प्रथम वर्ष

प्रश्नसंच तयार करणा-या प्राशिकांसाठी सूचना

---

1. प्रश्नपत्रिका संच निर्मितीसाठी अभ्यासक्रम पुस्तिका, स्वतः शिकवत असलेल्या विषयाची पुस्तके सोबत आणावीत.
2. प्रत्येक प्राशिकाने दिलेल्या 'प्रश्नपत्रिका आराखडा व स्वरूप' यांनुसार स्वतःच्या विषयाचा संविधान तक्ता तयार करावा.
3. संविधान तक्ता तयार करत असताना संविधान तक्त्यामध्ये विकल्प प्रश्नांच्या डोक्यावर * असे चिन्ह करावी.
4. पुस्तिके त दिलेला संविधान तक्ता प्रातिनिधिक स्वरूपाचा आहे. तोच आदर्श मानून प्रश्नपत्रिका काढू नये.
5. प्रश्नपत्रिकेतील प्रश्नप्रकार कोणत्याही उद्दिष्टानुसार काढता येतील. जसे की, वस्तुनिष्ठ या प्रश्नप्रकारासाठी केवळ ज्ञान या उद्दिष्टावर आधारित प्रश्न काढू नयेत, इतर उद्दिष्टांवरही प्रश्न काढता येतील.
6. प्रत्येक घटकातील जास्तीत जास्त उपघटकांचा सामावेश प्रश्नपत्रिकेत व्हावा.
7. नमुन्यासाठी काही प्रश्नप्रकार माहितीस्तव दिलेले आहेत, याशिवाय नाविन्यपूर्ण प्रश्नप्रकार काढता येतील. प्रश्नप्रकाराची पुनरावृत्ती टाळावी.
8. विषयानुसार प्रश्नांचे स्वरूप बदलू शकते.
9. प्रश्नसंच लिहिताना वरच्या बाजूस सुरुवातीला वर्ष,विषय इ. तपशील लिहावा.
10. प्रश्नसंच कागदाच्या एका बाजूवर लिहावे पाठोपाठ लिहू नये.
11. नवीन घटक नवीन पानावर सुरु करावा.(प्रश्नप्रकारानुसार स्वतंत्र पानावर लेखन करावे.)
12. प्रश्न तयार करताना गटामध्यये घटक वाटून घ्यावेत अथवा एकाच घटकाचे लेखन गटातील सर्व सदस्याशी चर्चा करून करावे.
13. प्रश्न निश्चित करताना आपल्या विषयाचा अभ्यासक्रम, पाठ्यक्रम प्रथम बारकाईने वाचावा. स्रोत पुस्तिकेचा अभ्यास करावा. तसेच सर्व मंजूर पाठ्यपुस्तकांचा चिकित्सक अभ्यास करावा.
14. लघुत्तरीमध्ये 2 गुण व 3 गुणांसाठी उत्तराची अपेक्षित शब्द संख्या लिहावी. तसेच दीर्घोत्तरीमध्ये 4 गुणांसाठी उत्तराची अपेक्षित शब्द संख्या लिहावी.
15. शालेय विषय गणित, परिसर अभ्यास, इंग्रजी, मराठी इ. विषयांची क्रमिक पाठ्यपुस्तके (इ.1ली ते 5 वी) पाहणे आवश्यक आहे.
16. प्रश्नांची भाषा सोपी, आकलनक्षम, व्याकरणदृष्ट्या निर्दोष आणि निःसंदिग्ध असावी.
17. प्रश्नांचे गुण मुख्य प्रश्न क्रमांकासमोर उजव्या बाजूस कंसात मराठीमध्ये () लिहावेत.
18. विकल्पासाठी दिलेले प्रश्न हे त्याच उद्दिष्टावर विचारलेले असावेत, घटक बदलला तरी चालू शकेल.

19. प्रश्नपत्रिकेच्या सुरुवातीस (आवश्यक असल्यास) सूचना द्याव्यात.
20. प्रश्नपत्रिकेत बहुपर्यायी प्रश्न विचारू नयेत.
21. विषयातील काही घटकांवर आधारित एकत्रित असा ऐच दीर्घोत्तरी प्रश्न काढता येईल. मात्र तशी गुणदानाबाबत तळटीप संविधान तक्त्याच्या तळाशी द्यावी.
22. प्रश्नपत्रिकेमध्ये 40% प्रश्न सर्वांना सहजतेने सोडविता येतील असे असावेत. 40% प्रश्न मध्यम काठिण्यपातळीचे (कौशल्याधारित विचारप्रवर्तक) असावेत. छात्राध्यपकांना हे प्रश्न सोडविण्यासाठी विशेष बौद्धिक, वैचारिक व तार्किक क्षमता वापरावी लागेल.
23. प्रश्नसंच वेळेत पूर्ण करण्याच्या दृष्टीने काम करावे.
24. वस्तुनिष्ठप्रश्न 20% असावेत, यामध्ये पुस्तिकेत दिलेले प्रश्न प्रकार घ्यावेत.
25. लघुत्तरी व दीर्घोत्तरी प्रश्नांच्या उत्तरासाठी शब्दांची मर्यादा असावी व तसा उल्लेख प्रश्नपत्रिकेत करावा. उदा. लघुत्तरी 2 गुणांसाठी 60 ते 80 शब्दांपर्यंत 3 गुणांसाठी 120 ते 160 शब्दांपर्यंत तसेच दीर्घोत्तरीसाठी 200 ते 250 पर्यंत शब्द मर्यादा हि सूचना प्रश्नांच्या वर असावी.
26. प्राश्निकांना तयार संविधान तक्ता देवू नये. संविधान तक्ता प्राश्निकांनी तयार करावा मात्र प्राश्निकांना प्रश्नप्रकार, घटकानुसार गुणविभागणी देण्यात यावी.
27. विषयज्ञानावर प्रश्न काढल्यास त्याचा दर्जा उत्तमच असावा.
28. जुन्या प्रश्नपत्रिकेचा वापर नव्या प्रश्नपत्रिकेच्या वेळी करू नये.
29. 40 गुणांसाठी विकल्प 50 गुणांपर्यंत ठेवण्यात यावा प्रश्नांतर्गत विकल्प असावेत.
30. प्रत्येक प्रश्नपत्रिकेची क्षमता 40% सोपी, 40% मध्यम व 20% कठीण अशी काठिण्य पातळी असावी.
31. प्रश्नपेढी व प्रश्नपत्रिका यावेळी भाषा शुध्दतेकडे काटक्षाने लक्ष द्यावे.
32. प्रश्नपत्रिकेत उजव्या बाजूला मराठीतच गुण द्यावेत मसेच प्रश्नक्रमांकही मराठीतच असावेत.
33. लघुत्तरी प्रश्नांसाठी प्रत्येक उपप्रश्नांना समान गुण द्यावेत.

प्राथमिक शिक्षण पदविका अभ्यासक्रम-२०१६

डी.एल.एड्. प्रथम वर्ष प्रश्नपत्रिका आराखडा निर्मिती

श्रेयनामावली

अ.क्र.	नाव	पत्ता
१	डॉ. अनंत लक्ष्मण देशमुख	अध्यक्ष, सेवानिवृत्त पर्यवेक्षक लक्ष्मणराव आपटे प्रशाला, पुणे
२	डॉ. उमेश प्रधान	सदस्य, सेवानिवृत्त प्राचार्य, आर.सी.एम. गुजराथी हायस्कूल, पुणे
३	प्रा. तुषार श्रीरंग साळुंके	सदस्य, रयत शिक्षण संस्थेचे श्री. छत्रपती शाहू ज्युनि. कॉलेज ऑफ एज्यु. रुकडी, ता. हातकणंगले, जि. कोल्हापूर
४	डॉ. प्राची राहूल चौधरी	सदस्य, बा.मो.वा. सेवासदन अध्यापिका विद्यालय, सदाशिव पेठ, पुणे ३०
५	श्रीम. शुभांगी संजय तांबट	सदस्य, महर्षि कर्वे स्त्री शिक्षण संस्थेचे, पार्वतीबाई अध्यापिका विद्यालय, कर्वेनगर, पुणे
६	डॉ. शारदा रंगराव जाधव	सदस्य, रमामाता आंबेडकर अध्यापिका विद्यालय, औराद, (शहाजानी) जि. लातूर
७	डॉ. स्नेहा विनायक जोशी	सदस्य, एस. एन. डी. टी. कन्याशाळा व कनिष्ठ महाविद्यालय, पुणे ३०
८	प्रा. राजेंद्र गुलाब डोके	सदस्य, हरकचंद रायचंद बाफना डी.एल.एड्. कॉलेज वडगाव मावळ
९	प्रा. सचिन दत्ता पाटील	सदस्य, अध्यापक विद्यालय डी.एल.एड्. कॉलेज अशोकराव माने विद्यानगर, पेठ वडगाव, जि. कोल्हापूर
१०	डॉ. जितेंद्र बलभीम जळकुटे	सदस्य, शंकरराव निंबाळकर अध्यापक विद्यालय, ता. बार्शी, जि. सोलापूर

महाराष्ट्र राज्य परीक्षा परिषद, पुणे
डी.एल.एड्. विभाग
अधिकारी वर्ग

अ.क्र.	नांव	पदनाम
१	श्री. दिनकर पाटील	अध्यक्ष
२	श्री. सुखदेव डेरे	आयुक्त
३	श्रीमती. स्मिता गौड	सहाआयुक्त तथा उपआयुक्त
४	श्री. अशोक काथवटे	मूल्यमापन अधिकारी